

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม คือ การปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทำหน้าที่โดยตรง คือ “กรมราชทัณฑ์” ซึ่งถือเป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมมีภารกิจหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล และคำสั่งลงโทษของผู้มีอำนาจตามกฎหมาย การดำเนินงานมีตั้งแต่การควบคุม กักขัง กักกัน จำคุก และประหารชีวิต ตามขั้นตอนและวิธีการที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ภารกิจข้างต้นแล้ว กรมราชทัณฑ์ยังมีภารกิจที่จะต้องทำควบคู่ไปกับการควบคุม นั่นก็คือ การอบรม แก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทศนคติ ค่านิยม จากบุคคลที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ให้เป็นบุคคลที่สามารถเข้ากับสังคมเป็นที่ยอมรับของสังคม และไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก การดำเนินการบำบัดฟื้นฟู แก้ไขของกรมราชทัณฑ์มีทั้งการให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การจัดสวัสดิการและการสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของกรมราชทัณฑ์ สังคมส่วนรวมได้ให้ความสำคัญและคาดหวังกับภารกิจนี้ของกรมราชทัณฑ์ ในฐานะที่กรมราชทัณฑ์เป็นสถาบันที่ให้การคุ้มครองสังคมให้ปราศจากผู้กระทำผิด และดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อเป็นการคืนคนดีสู่สังคม

จากนโยบายการปฏิบัติงานราชทัณฑ์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 โดยนายวันชัย รุจนวงศ์ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ให้ไว้ในการประชุมมอบนโยบายการปฏิบัติงานแก่ผู้บริหารในสังกัดกรมราชทัณฑ์ วันที่ 12 ตุลาคม 2551 เวลา 13.30 น. ห้องสัมมนากรมราชทัณฑ์ ชั้น 3 ใจความตอนหนึ่งกล่าวว่า

...เราเป็นนักบำบัด เราเป็นผู้บำบัดให้คนพวกนี้เปลี่ยนทัศนคติต่อชีวิต เปลี่ยนนิสัย เปลี่ยนสันดาน จากผู้ที่กระทำผิดให้กลับไปทำมาหากินในสังคมได้อย่างปกติ และไม่กลับมาอีก ดังนั้นเราต้องพัฒนาตัวเองไปสู่จุดนั้นให้ได้ว่า เราเป็นนักบำบัด เราเป็นผู้แก้ไข ในขณะที่เดียวกัน เราก็เป็นผู้คุ้มครองสังคมด้วย ผมเองเชื่อว่าก่อนที่เราจะทำอย่างนั้นได้ เราต้องแยกประเภทนักโทษที่มีปัญหาและเป็นอันตรายออกมาก่อน ซึ่งจากความรู้ที่เราเก็บสะสมมาประมาณ 92 ปีและความชำนาญของแต่ละคน เราสามารถนำมาจัดระบบและสร้างมาตรฐานในการแยก

กลุ่มที่อันตรายซึ่งมีจำนวนน้อย และส่วนที่เหลือ เราพยายามบำบัดให้ชีวิตใหม่ให้ เขากลับไปอยู่ในสังคมได้ เป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับสังคม นั่นคือเป้าหมายของเรา จากนโยบายดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากรมราชทัณฑ์ได้ให้ความสำคัญกับภารกิจด้านการแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาพฤตินิสัยผู้กระทำผิดให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถกลับไปใช้ชีวิตภายหลังพ้นโทษ อย่างปกติ ควบคู่ไปกับการควบคุม เพื่อให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่จำนวนผู้กระทำผิดในปัจจุบันมีจำนวนมากทำให้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของ กรมราชทัณฑ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสถิติผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2550 ดังนี้

ตารางที่ 1.1

สถิติผู้ต้องขังระหว่างปี 2541-2550

พ.ศ.	จำนวนผู้ต้องขัง (คน)
2541	164,451
2542	199,673
2543	217,697
2544	244,397
2545	245,973
2546	210,395
2547	166,760
2548	162,293
2549	160,930
2550	168,656

ที่มา: ศูนย์ทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

จากตารางจะเห็นได้ว่า จำนวนผู้ต้องขังตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541-2545 มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น เรื่อย ๆ จาก 164,451 คน มาเป็น 245,973 คน และค่อย ๆ ลดจำนวนลงใน ปี พ.ศ. 2545-2549 และเพิ่มจำนวนสูงขึ้นอีกจนถึงปัจจุบันและอาจมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอีก จำนวนของผู้ต้องขังที่เพิ่ม มากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินภารกิจของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจาก เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาความแออัดในเรือนจำ ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ทั้งในด้านการควบคุมและการแก้ไขฟื้นฟู นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผิดปกติ นั่นคือ อัตราการเกิดอาชญากรรมที่สูงขึ้น ส่งผลให้ผู้กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น และถ้ามีอาชญากรรมมากขึ้น จะทำให้สังคมไม่มีความปลอดภัย ประชาชนเกิดความหวาดกลัว ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ในด้านการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของกรมราชทัณฑ์ก็เช่นเดียวกัน การที่จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลต่อการบริหารงานเรือนจำในด้านต่าง ๆ ทั้งงบประมาณ เจ้าหน้าที่ การบริหารจัดการ อุปกรณ์ รวมไปถึงเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง การที่ผู้ต้องขังจำนวนมากเหล่านั้นต้องมาอยู่ในสถานที่สำหรับควบคุม หรือ “เรือนจำ” การอยู่ร่วมกันของผู้กระทำผิดประเภทต่าง ๆ จำนวนมาก ทั้งบุคคลที่เป็นอาชญากรโดยสันดาน หรือบุคคลที่เป็นอาชญากรโดยพลั้งเผลอ ประมาท มาอาศัยรวมกันในสถานที่จองจำเดียวกัน เรือนจำก็จะกลายเป็นศูนย์รวมของอาชญากร การถูกจองจำภายในกำแพงสี่เหลี่ยมที่ปิดกั้นจากสังคมภายนอก เป็นการแยกแยะระหว่างผู้ที่ถูกศาลพิพากษาตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือ “อาชญากร (Criminal)” ออกจากคนปกติ โดยสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำมีความแตกต่างจากสังคมภายนอกโดยสิ้นเชิง ทั้งการสูญเสียสิทธิต่าง ๆ ที่เคยได้รับ การถูกจำกัดเสรีภาพ ขาดการติดต่อกับโลกภายนอก ทั้งครอบครัว ญาติ พี่น้อง และเพื่อน การกินนอนที่จะต้องเป็นกระทำเป็นเวลา เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มแบบเดียวกัน รวมไปถึงการได้รับสถานภาพใหม่ คือ จากเดิม “นาย” กลายเป็น “น.ช.” หรือ “นักโทษเด็ดขาดชาย” สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังทุกคนถูกกำหนดให้ได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกันหมดโดยไม่มีข้อยกเว้น เพื่อเป็นการแยกและทำให้เกิดความแตกต่างระหว่าง “อาชญากร” และคนปกติ

...ผู้ต้องขังจำนวนเป็นร้อยเป็นพันมาอยู่รวมกันในสถานที่เดียวกัน กินด้วยกัน ทำงานด้วยกัน อาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกับเป็นเวลานานจนก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่เรียกว่าเป็น “สังคมย่อย ๆ” ของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปจากสังคมภายนอก เพราะสังคมในเรือนจำประกอบด้วย วัฒนธรรมและระบบค่านิยมของผู้ต้องขังดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังในเรือนจำ... (นัทธี จิตสว่าง, ม.ป.ป., น. 101)

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจะต้องมีบรรทัดฐาน วัฒนธรรมของแต่ละสังคมขึ้นมา เพราะสังคมเป็นการเป็นการรวมกลุ่มของบุคคล การที่คนเรามาอยู่รวมกันในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง แต่ละคนก็จะนำเอาวัฒนธรรมของตนติดตัวมา เมื่อมารวมกันก็จะเกิดการผสมผสานก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งขึ้นมา ในสังคมเรือนจำก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเกิดวัฒนธรรมในเรือนจำได้ ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้ การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมในเรือนจำสามารถเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสถาบัน

ทางสังคมอื่น ๆ เมื่อผู้ต้องขังได้รวมตัวกันอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และถูกตัดขาดจากสังคมภายนอก ทำให้มีการพัฒนาระบบในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้นมา มีความเข้าใจร่วมกันในกฎเกณฑ์เฉพาะของพวกเขา มีการสื่อความหมายเฉพาะของกลุ่ม มีค่านิยมร่วมกัน สิ่งที่เข้าใจร่วมกันอีกหลายอย่าง รวมไปถึงการมีแบบแผนพฤติกรรมเฉพาะของกลุ่มขึ้นมา การใช้เรือนจำจะเป็นการแยกผู้กระทำความผิดมิให้มีโอกาสกระทำผิดอีก ซึ่งถือเป็นการคุมครองสังคม แต่ก็มีผลเสียต่อตัวของผู้ต้องขังโดยตรง เนื่องจาก

การใช้เรือนจำ ผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับจากเรือนจำโดยชัดเจนที่สุด ก็คือ รอยมลทิน (stigma) ที่เป็นเสมือนชนกติดหลังเขาไปทุกแห่ง การชังนักโทษรวมกันไว้ในเรือนจำยังจะเป็นช่องทางให้มีการถ่ายทอดทัศนคติ เทคนิค วิธีการของผู้ต้องขังด้วยกันได้อีก ประการสำคัญผู้ต้องขังจะปรับสภาพตนเองให้เข้ากับสภาพเรือนจำ (prisonization) เคยชินกับคุก และไม่เกรงกลัวโทษจำคุกอีกต่อไป... (พงษ์ภุชฌ์ มงคลสินธุ์, 2536, น. 183)

เมื่อมนุษย์พบเจอกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ก็จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง และความอยู่รอด ผู้ต้องขังก็เช่นเดียวกันเมื่อมาอยู่ในเรือนจำซึ่งถือได้ว่าเป็นสังคมใหม่ สภาพแวดล้อมใหม่ และมีความแตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมเดิมอย่างสิ้นเชิง ทำให้ผู้ต้องขังแต่ละคนจะต้องปรับตัวเองเพื่อความอยู่รอด เพื่อลดความตึงเครียด ความวิตกกังวล และให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังนั้น การแสดงพฤติกรรมของผู้ต้องขังแต่ละคนจึงแตกต่างกัน เพราะแต่ละคนจะมีแบบแผนในการปรับตัวแตกต่างกันออกไป เพื่อตอบสนองความต้องการของตน เช่น ผู้ต้องขังบางคนจะแสดงออกโดยการแยกตัว เก็บตัว ไม่คบหรือสูงส่งกับเพื่อนผู้ต้องขังคนอื่น การต่อต้าน ขัดขืนเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังบางคนพยายามแสวงหาหนทางเพื่อให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดจากการอาศัยอยู่ในเรือนจำ เป็นต้น บางคนก็มีการปรับตัวเองไปในทางบวก แต่ก็มีผู้ต้องขังส่วนหนึ่งที่ปรับตัวไปในทางลบ แกรแฮม ไชคีส (Gresham Sykes, 1958) กล่าวว่า

การควบคุมกักขังผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ จะก่อให้เกิดความกดดันต่อเขาเป็นอย่างมาก และความกดดันนี้จะมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้กระทำความผิด จนเกิดความเจ็บปวดขึ้น และเขาเรียกว่า ความเจ็บปวดจากการถูกจองจำ (Pain of Prisonment) ความเจ็บปวดนี้เป็นสาเหตุนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การแสดงออก เพื่อจะลดความเจ็บปวดลง

การทำความเข้าใจกับบุคลิกลักษณะของผู้ถูกคุมขัง ที่ได้รับผลของความเก็บกด ก้าวร้าวจากสังคมเรือนจำเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการควบคุมและการให้การแก้ไขอบรม และ เคลมเมอร์ เชื่อว่า

การที่ผู้ต้องขังใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานาน จะทำให้ผู้ต้องขังได้รับอิทธิพลของการ Prisonization โดยทำให้ได้รับการปลูกฝังลักษณะอาชญากร ความคิดต่อต้านสังคม และแนวคิดผิด ๆ ในการก่ออาชญากรรมได้มากกว่าผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำระยะสั้น ๆ ซึ่งอาจเป็น 1 ปี หรือประมาณนั้น

นอกจากนี้ โบว์เคอร์ (Bowker) กล่าวว่า “กลุ่มที่รวมอยู่ด้วยกันนานเท่าใด และถูกโดดเดี่ยวจากสังคมภายนอกนานเท่าใด วัฒนธรรมกลุ่มก็จะโดดเด่นขึ้นมาเท่านั้น ดังเช่น ในเรือนจำแบบมั่นคงแข็งแรงสูงสุด ซึ่งเป็นที่คุมขังผู้ต้องขังโทษสูง” ดังนั้น ยิ่งผู้ต้องขังถูกจองจำเป็นเวลานาน ก็จะมียิ่งซึมซับพฤติกรรมเหล่านี้ และยิ่งอยู่ในสถานที่ควบคุม หรือเรือนจำที่มีความมั่นคงแข็งแรงสูงสุดที่เน้นการควบคุมเป็นหลัก ใช้สำหรับควบคุมผู้กระทำผิดที่มีลักษณะร้าย มีโทษสูงหรือกระทำผิดโดยสันดาน การเกิดวัฒนธรรมเรือนจำก็ยิ่งโดดเด่น ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังระยะเวลาที่ผู้ต้องขังนั้นถูกคุมขังอยู่ภายในเรือนจำต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการเกิด Prisonization

การปรับตัวของผู้ต้องขังภายในเรือนจำหากเป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมก็จะเป็นผลดีต่อการดำเนินงานเรือนจำ คือ ไม่เป็นปัญหาในการควบคุม และเมื่อเรือนจำดำเนินกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูก็จะประสบผลสำเร็จ ผู้ต้องขังได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างเหมาะสม ในทางตรงกันข้ามหากมีการปรับตัวไปในแนวทางที่ไม่เหมาะสมจะเป็นอุปสรรคต่อการควบคุม รวมไปถึงกระบวนการแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัย และเมื่อผู้ต้องขังเหล่านี้ได้รับการปล่อยตัวออกไป จะทำให้ไม่สามารถปรับตัวหรือปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้และอาจจะกลับมาทวนกระทำผิดซ้ำ ซึ่งจะกลายเป็นวัฏจักรการกระทำผิดที่ไม่สิ้นสุด รัฐต้องสูญเสียงบประมาณเพื่อใช้ในการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้อีก และอาจจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

การแสดงพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่ไม่สามารถปรับตัวหรือปรับตัวไม่ได้ของผู้ต้องขังที่ถูกจองจำในเรือนจำ เช่น การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว การใช้ความรุนแรง การใช้กำลัง การก่อความไม่สงบในเรือนจำ การก่อเหตุร้าย จลาจลในเรือนจำ หรือการกระทำผิดวินัยในเรือนจำ เช่น การทะเลาะวิวาท ชกต่อย เป็นต้น

ตารางที่ 1.2
สถิติแสดงจำนวนผู้ต้องขังก่อเหตุร้ายและจลาจล
ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา

วัน เดือน ปี	สถานที่	จำนวน ผตข. ที่ก่อเหตุ	จำนวนผู้เสียชีวิต
17 กันยายน 2549	ทัณฑสถานวัยหนุ่มนครศรีธรรมราช	19 คน	0
17 กันยายน 2549	เรือนจำกลางยะลา	30 คน	0
20 กันยายน 2549	เรือนจำกลางยะลา	300 คน	2

ที่มา: ศูนย์ทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

ตารางที่ 1.3
สถิติแสดงจำนวนผู้ต้องขังหลบหนีในรอบ 5 ปี
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2549

ปี พ.ศ.	พฤติการณ์หลบหนี		รวมผู้ต้องขังหลบหนี
	ภายนอก	ภายใน	
2545	32	20	52
2546	42	17	59
2547	40	17	57
2548	38	24	62
2549	30	6	36

ที่มา: ศูนย์ทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

ตารางที่ 1.4

สถิติแสดงจำนวนผู้ต้องขังกระทำผิดวินัย ระหว่างปี 2549-ปัจจุบัน

เรือนจำ/ทัณฑสถาน	จำนวน (คน)
เขตอิสระ	92
เขต 1	94
เขต 2	25
เขต 3	44
เขต 4	35
เขต 5	27
เขต 6	47
เขต 7	33
เขต 8	10
เขต 9	9
รวม	416

ที่มา: ศูนย์ทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

พฤติกรรมดังกล่าว ทั้งการก่อเหตุร้ายและจลาจล การหลบหนี และกระทำผิดวินัย ล้วนเกิดจากการที่ผู้ต้องขังไม่สามารถปรับตัวได้ หรือปรับตัวไปในแนวทางที่ไม่เหมาะสม และยังมีผู้ต้องขังจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้แสดงพฤติกรรมที่รุนแรง แต่อาจจะมีความรู้สึกกดดันต่อการถูกจำคุก ความรู้สึกหวาดกลัว ไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของเรือนจำและเพื่อนนักโทษ มีความวิตกกังวลความคับข้องใจ ไม่รู้ว่าจะวันเวลาข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ต้องเผชิญกับอะไร ความเครียดเกิดความคับข้องใจ ไม่สามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อาจส่งผลต่อภาวะทางจิตแก่ผู้ต้องขังเหล่านั้น บางรายอาจมีความผิดปกติจนกลายเป็นอาการทางจิตที่จะต้องบำบัดรักษา ผู้ต้องขังบางรายที่ไม่สามารถปรับตัวได้ก็อาจจะกลายเป็นเครื่องมือของผู้ต้องขังที่มีสันดานชั่วร้ายหรือเป็นอาชญากรอาชีพ เป็นต้น หากผู้ต้องขังไม่สามารถปรับตัวให้เหมาะสมก็จะเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู และเมื่อพ้นโทษไปก็ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับบรรทัดฐานของสังคมได้ก็จะหันไปประกอบอาชญากรรมอีก

การที่ผู้ต้องขังจะสามารถปรับตัวได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างที่มาเป็นตัวกำหนดจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎี ด้านการปรับตัว รวมทั้งปัจจัยที่มีความแตกต่างของ

การปรับตัว เพื่อสามารถกำหนดแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การปรับตัวของผู้ต้องขังที่ถูกจองจำในเรือนจำว่าพวกเขามีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพเรือนจำอย่างไร เพื่อให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยการแก้ไข ฟื้นฟูมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถทำความเข้าใจกับบุคลิกลักษณะของผู้ต้องขังที่ได้รับผลกระทบจากสังคมเรือนจำซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการควบคุมและการให้การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ” เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงแบบแผนพฤติกรรมของผู้ต้องขังอันจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ค่านิยม และทัศนคติของผู้ต้องขังที่เข้ามาอยู่รวมกันในเรือนจำ เพื่อให้เกิดความเข้าใจการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ เพื่อวางแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสม กับผู้ต้องขังแต่ละราย และเพื่อศึกษาความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และปัญหาอุปสรรคของการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการควบคุมและการบำบัดแก้ไขให้สอดคล้องกับผู้ต้องขังแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางคลองเปรม” เหตุที่ผู้ศึกษาสนใจทำการศึกษาเรื่องนี้เนื่องจากในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นนักศึกษาศาขากการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และข้าราชการปฏิบัติราชการตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ ณ เรือนจำกลางคลองเปรม กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ลักษณะงานที่ปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการแก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังรวมทั้งการใช้วิธีการทางด้านสังคมสงเคราะห์ในการบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของผู้ต้องขังด้านต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้านการแก้ไขมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีความรู้ และความเข้าใจถึงสภาพของสังคม วัฒนธรรมของเรือนจำว่ามีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังอย่างไร เพื่อจะได้นำมาแสวงหาแนวทางและวางแผนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล (Case Management)

การปรับตัวให้เข้ากับสภาพเรือนจำซึ่งถือว่าเป็นสภาพแวดล้อมใหม่ที่มีความแตกต่างจากสังคมเดิมโดยสิ้นเชิง ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้กับสภาพดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะถ้าผู้ต้องขังไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาด้านสุขภาพจิต เกิดความเครียด สุขภาพกาย เป็นต้น และยังก่อให้เกิดปัญหาต่อ

การควบคุมในเรือนจำ กอปรกับสภาพสังคมในเรือนจำที่มีวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างจากวัฒนธรรมภายนอก และถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขัง และยิ่งผู้ต้องขังเหล่านั้นถูกจองจำในเรือนจำที่มีความมั่นคงสูง เป็นสถานควบคุมอาชญากรประเภทต่าง ๆ ไปด้วยกัน สภาพเรือนจำทั้งทางด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรมย่อยก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขัง และยิ่งผู้ต้องขังที่ถูกจองจำในเรือนจำมีกำหนดโทษสูง คือ ถูกจองจำในระยะเวลานานทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึมซับพฤติกรรมต่าง ๆ อาจส่งผลให้มีพฤติกรรมเคยชินต่อกฎ ไม่เกรงกลัวคุก ก็จะทำให้มีปัญหาในด้านการแก้ไขฟื้นฟู รวมไปถึงการควบคุมซึ่งถือว่าเป็นภารกิจหลักของเรือนจำ และเมื่อผู้ต้องขังเหล่านั้นพ้นโทษออกไปอยู่ในสังคม อาจจะมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมภายนอก สังคมไม่ให้การยอมรับ จึงมีโอกาสหวนกลับมากระทำผิดซ้ำได้อีก ดังนั้น การศึกษาถึงวิธีการปรับตัวของผู้ต้องขัง และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ จึงมีความสำคัญในการที่จะนำมาแสวงหาแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างเหมาะสม และเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และการใช้วิธีการทางด้านสังคมสงเคราะห์ในปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อให้การดำเนินกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ
3. เพื่อแสวงหาแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสม

เหมาะสม

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางคลองเปรม” เพื่อศึกษาการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำในเรือนจำกลางคลองเปรม เพื่อแสวงหาแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสม

ขอบเขตของการศึกษา กรณีศึกษาเรือนจำกลางคลองเปรมเนื่องจากเป็นเรือนจำที่ควบคุมผู้ต้องขังชายที่ศาลพิพากษาเด็ดขาดแล้ว เป็นเรือนจำที่มีระดับความมั่นคงสูง เน้นการควบคุมเป็นหลัก และใช้สำหรับคุมขังผู้กระทำความผิดที่มีลักษณะร้าย มีโทษสูง หรือกระทำความผิดโดยสันดาน

ขอบเขตของกลุ่มประชากรที่ต้องการศึกษา คือ กลุ่มประชากรเป้าหมายที่จะศึกษา ได้แก่ ผู้ต้องขังเด็ดขาดชาย ไม่จำกัดคดี เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย เป็นผู้ต้องขังตั้งแต่ชั้นดีขึ้นไป กระทำความผิดเป็นครั้งแรก และถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางคลองเปรม มาแล้วไม่ต่ำกว่า 6 เดือน และมีโทษจำคุกต่อไปเหลือไม่น้อยกว่า 6 เดือน

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว เนื่องจากผู้ต้องขังเด็ดขาดเป็นผู้ที่ได้รับคำพิพากษาของศาลให้รับโทษจำคุก และถูกจองจำมาไม่ต่ำกว่า 6 เดือน จะเป็นผู้มีประสบการณ์การใช้ชีวิตในเรือนจำมาระยะหนึ่ง ทำให้ทราบข้อมูล รายละเอียดต่าง ๆ ในเรือนจำเป็นอย่างดี และกลุ่มตัวอย่างจะเหลือโทษจำคุกต่อไปไม่น้อยกว่า 6 เดือน ซึ่งผู้ต้องขังเด็ดขาดดังกล่าวยังต้องอยู่ในเรือนจำยังไม่ได้รับการปล่อยตัวไปในช่วงที่ทำการศึกษา และจากการทบทวนวรรณกรรมผู้ศึกษาพบว่า ระยะเวลาที่ผู้ต้องขังถูกจองจำในเรือนจำจะได้รับอิทธิพลของการ Prisonization ได้มากกว่าผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำระยะสั้น ๆ การ Prisonization จะค่อย ๆ เพิ่มสูงขึ้นตามระยะเวลาของการจำคุก และจะลดลงเมื่อใกล้พ้นโทษเพราะผู้ต้องขังจะหันไปให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมภายนอกเรือนจำ ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก สมาชิกในครอบครัว เพื่อน เป็นต้น เพื่อเป็นการเตรียมตัวออกไปใช้ชีวิตภายนอกเรือนจำ

การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่กระทำผิดครั้งแรก เนื่องจากผู้ต้องขังที่ถูกจองจำในเรือนจำเป็นครั้งแรกจะได้รับความกระทบกระเทือนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่และอาจเกิดพฤติกรรมในแง่ลบได้

สมมติฐาน

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา สถานภาพสมรส อาชีพ ก่อนต้องโทษ รายได้ก่อนต้องโทษ มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ
2. ปัจจัยเกี่ยวกับการกระทำผิด ได้แก่ ฐานความผิด กำหนดโทษ ระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำ การยอมรับในกระบวนการยุติธรรม มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ
3. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์กับครอบครัว ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ

นิยามศัพท์ในการศึกษา

1. การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ หมายถึง การที่ผู้ต้องขังสามารถยอมรับกับสภาพแวดล้อม และสภาพสังคมในเรือนจำ และสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างปกติ
2. สภาพแวดล้อมในเรือนจำ หมายถึง อาคาร สถานที่ อาหาร การรักษาพยาบาล กิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ของเรือนจำ
3. สภาพสังคมในเรือนจำ หมายถึง การรวมตัวหรือรวมกลุ่มของผู้ต้องขังในเรือนจำ การทำกิจกรรมระหว่างผู้ต้องขัง วัฒนธรรมต่าง ๆ ในเรือนจำที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของผู้ต้องขัง รวมไปถึงแบบแผนพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่เกิดขึ้น วิถีชีวิต ค่านิยมในเรือนจำ การปฏิบัติตนในเรือนจำ ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ หมายถึง ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยการกระทำผิด และปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ สิ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และสังคมในเรือนจำ และสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างปกติ
5. ผู้ต้องขัง หมายถึง นักโทษเด็ดขาดที่ถูกคุมขังไว้ตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล ผู้ต้องขังเด็ดขาดชาย ไม่จำกัดคดี เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย เป็นผู้ต้องขังตั้งแต่ขั้นต้นขึ้นไป กระทำความผิดเป็นครั้งแรก และถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางคลองเปรม มาแล้วไม่ต่ำกว่า 6 เดือน และมีโทษจำคุกต่อไปเหลือไม่น้อยกว่า 6 เดือน และถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางคลองเปรม
6. การยอมรับในกระบวนการยุติธรรม หมายถึง ความรู้สึกประทับใจ เข้าใจ เห็นด้วยที่ผู้ต้องขังเรือนจำกลางคลองเปรมมีการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมและยินยอมที่จะปฏิบัติตามเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม
7. ความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ ปฏิบัติได้ตอบ หรือการปฏิบัติระหว่างผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุกชั้นตอน อันได้แก่ ตำรวจ ทนาย อัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ
3. ทำให้สามารถแสวงหาแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสม